IVICA SUDNIK

A. G. MATOŠ KAO SAMOBORAC

IVICA SUDNIK

A. G. MATOŠ KAO SAMOBORAC

SAMOBOR
1954.

Crtice o Matoševu boravku u Samoboru i vezama sa Samoborcima, povodom 40-godišnjice smrti 17. III. 1914.—17. III. 1954.

Posebni otisak iz „Samoborskih novina"

SAMOBOR — JEDAN OD NAJLJEPŠIH GRADOVA HRVATSKE POKRAJINE, jedan od najopjevanijih naših predjela — imade veoma zanimljivu i burnu prošlost. Udaljen samo dvadesetak kilometara zapadno od Zagreba, Samobor je imao mnogo udjela u našoj povijesti, kroz njega su prošle tatarske horde Batukana, mrak sredovječnog feudalizma, buntovni seljaci Matije Gupca, teške stoljetne borbe za slobodu protiv feudalaca Staroga grada, ilirski preporod, apsolutizam . . .

Od časa, kad je godine 1242. primio od Bele IV. povelju slobodnog grada, Samobor je kroz 7 dugih stoljeća proživio nebrojene događaje i zbivanja na političkom, ekonomskom, cehovskom i kulturnom polju. Pun prirodnih krasota, povijesnih i kulturnih spomenika, kroz Samobor prolazi tisuće izletnika, planinara i turista. Samobor gostoljubivo prima kulturne radnike, književnike, muzičare i likovne umjetnike dajući im mnoštvo pobuda i nadahnuća za njihov rad. Rezultati takvog rada su danas ogromni: zbirke samoborskog Gradskog muzeja i njegovih suradnika broje danas tisuće i tisuće knjiga, dokumenata, slika, rukopisa i novinskih izrezaka, u kojima se spominje Samobor ili Samoborci. — Ove retke posvetit ćemo jednome gostu Samobora — jednome od najmilijih: A. G. Matošu.

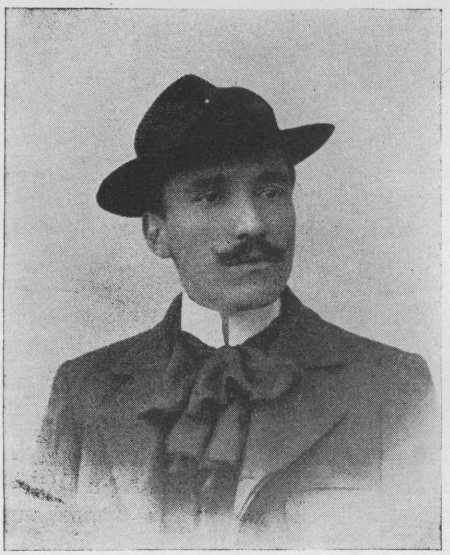

KAD JE ANTUN GUSTAV MATOŠ GODINE 1908. POMILOVAN kao vojni bjegunac austro-ugarske vojske, vratio se slab i pomalo bolestan kući, u Zagreb. Tu ga je dočekao ljubezan poziv školskog druga, samoborskog liječnika dra. Mije Juratovića da dođe u Samobor na oporavak. To je vanredno djelovalo na Matoša, i, on sam, u feljtonu »Samobor« (»Samoborski list« 1. VI. 1908.) piše radosno među ostalim i ovo:

> »Ja u Samoboru nađoh školske drugove, koji me razumješe i prigrliše kao brata, građane, koji me prigrliše kao slobodnog čovjeka, narod, koji misli kao ja, i prirodu, koju sam kao izgubljeni raj gledao iz magle mojih mučnih švajcarskih i francuskih časova. Sve mi to hrvatskim, slobodnim, srodnim glasom pjeva i govori. Ako je ovaj krasni Samobor simbol svega, što je kod nas zdravo, prirodno, domaće i hrvatski, ima mnogo Samoboraca, premda nikad ne bijahu u Samoboru. Ako ja još nisam dobar Samoborac, mogu još to postati«.

U SAMOBORU JE MATOŠ DOSKORA POSTAO SREDIŠTE MALENOG LITERARNOG KRUGA samoborskih intelektualaca. Osim dra. Juratovića, vlasnika i glavnog urednika »Samoborskog lista«, bili su tu književnici Bogumil Toni, Fran Hrčić, Branimir Livadić, Vladimir Vidrić, Josip Milaković, Ivan Trnski, Dragutin Jambrečak, pa ljekarnik Mirko Kleščić, liječnici dr. Milan Bišćan i dr. Krnic, mladi pjesnik Stjepan Orešković, mladi kipar Ferko Ivanščak, muzičar Kosta Vanjek, Jura Franceković, Stjepan Šoić, Franjo Oslaković, stari knjigoveža Josip Kompare, a često su Matošu dolazili u pohode književnici, umjetnici i novinari iz Zagreba. Sam Matoš piše u gore spomenutom feljtonu:

> »Tri moja književna druga gg. Branko Wiesner-Livadić, Fran Hrčić i Bogumil Toni su Samoborci i možda nije daleko vrijeme, kada će se u simfoniji naše moderne literature čuti jasno i glasno zaseban samoborski glas«.

Zahvaljujući prijatelju dru. Juratoviću, koji mu je stavio na raspolaganje svoj dom i svoju novčarku, Matoš je živio u Samoboru sređenim životom, materijalno dobro osiguran. U hladovini samoborskih perivoja, naročito Anindola, po tragovima Vrazovih »Gjulabija«, ljudi su ga danomice sretali, kako živo piše feljtone za zagrebačke novine (u to je vrijeme pisao već lijevom rukom), kako mnogo čita francusku književnost i unosi česte bilješke u svoje bilježnice. Uživio se pomalo i u lokalne samoborske prilike, raspravljao o domaćim događovštinama, a pomagao je i u izdavanju »Samoborskog lista«, gdje je tu i tamo ponešto napisao, pomagao tiskaru Slavku Šeku, a često je znao i »falcati« list, pisati adrese i lijepiti marke. Tu se upoznao i sa marnim suradnikom »Samoborskog lista«, ravnateljem Samoborske škole Milanom Langom.

Samoborski prijatelji A. G. Matoša — S lijeva na desno: Fran Hrčić, hrvatski književnik, Milan Lang, ravnatelj Samoborske škole, Dr. Stjepan Orešković, odvjetnik i kustos Gradskog muzeja u Samoboru.

Matošev boravak u Samoboru sažeto je obuhvatio njegov prijatelj Bogumil Toni u svojoj, samoborskom kajkavštinom napisanoj pjesmi: »A. G. Matoš v Sanoboru«:

Kad je živel v Sanoboru,
lepo on se pri nas znašel,
prijatelov, puno znancov
i zavetje drago našel.

I još toplo jedno srce
konškolarca svoga Mike,
zdravje je pri nami iskal,
od varoške vušel krike.

A k nemu su došli znanci
ze Zagreba vnogokrati,
nisu mogli bit brez nega
mladi brati literati.

V našem gorju i po parkih
s knigom se je lepom bavil,
feljtone je, vnoge verze
v Sanoboru on zestavil.

JOŠ DO DANAŠNJIH DANA ZADRŽALA SE U SAMOBORU ANEGDOTA O MATOŠU: trebao je postati samoborskim načelnikom! U jednom veselom društvu ponudio je Matošu tu veliku čast sam tadašnji kotarski predstojnik Ključec. Općinsko vijeće je bilo u krizi, trebalo je pred izbornike izaći s novim kandidatima, na čelu sa — Matošem! O tome je Bogumil Toni napisao među ostalim i ovo (»Samoborski list« 1935.):

» . . . Izlaza nema. Ja mislim da bi vi mogli biti, g. Matošu, samoborski načelnik! Barem dok se stišaju prilike.

— Ja? — začudi se Gustl.

— Da vi, g. Matoš, vi bi bili podesni za tu čast. Naposljetku, vi ste naš odlični književnik i čovjek, koji bi se snašli u situaciji.

— Pa ja nisam Samoborac, i nitko me ne bi kao »dotepenca« htio vidjeti na načelničkoj stolici.

— Ali vlast će biti za vas, a ne će biti ni svi Samoborci protiv vas. Možda baš u tom momentu treba načelnika »izvana«, a ne Samoborca.

— A treba li za to mjesto i poznavanje mnogih zakona? Jer ja sam samo literat — primjećuje Matoš i smije se kroz brk.

— Treba nešto znati, a to je malenkost. Glavno je da zakone pozna općinski bilježnik.

— A ja ne bih znao voditi općinsku sjednicu. To bi bio za mene preveliki »kunšt«.

Nastala je stanka. Matoš je oprezno promatrao lica prisutnih da vidi: da li je ponuda predstojnika ozbiljna, ili je to sve samo šala. Kad je nekome iz društva ipak izmakao smijeh, Matoš to veselo prihvati:

— Vi se, gospodo, šalite! — reče Matoš — ali cijela vam bi stvar ipak vrlo zgodno izašla, kad bih ja postao samoborski načelnik. Zamislite: sve bi novine objavile masnim slovima: A. G. MATOŠ — NAČELNIK GRADA SAMOBORA ! Moji bi doma zinuli od čuda. Moji literarni protivnici grizli

Iz An ndola . . .

bi se u duši. Kad dođem u Zagreb, svi me pozdravljaju, skidaju šešire: Sluga pokoran, gospon načelnik! A tek u kavani! Svi ustaju, prilaze k mome stolu i gratuliraju. Zaboljela bi me od toga već i ruka. A tek mali pikoli: Sluga pokoran, poglaviti, presvijetli, velemožni . . .

— Dosad kad ih zovem: Pikolo, cigarete! — jedva dolaze na drugi ili treći poziv. A sad kao načelniku otvaraju vrata kad izlazim, prave duboke naklone. Pikolo, cigarete! Ne bježi jedan nego odmah dva. Bježe, spotaknu se jedan o drugoga i prebace sve cigarete na pod.

— Ove plaćam. Donesite drugu škatulu! »Ober« bi jednako prilazio k meni s dužnim poštovanjem. Velim vam: senzacija gotova!

— Međutim — zaključuje Matoš — od mene nikada samoborski načelnik. Danas sam bio samo kandidat za to mjesto. A i to, gospodo, nešto vrijedi«.

MNOGO JE TAKVIH USPOMENA, ANEGDOTA I RAZNIH VESELIH DOGODOVŠTINA OSTALO ZAPAMĆENO, a i zabilježeno o Matoševu boravku u Samoboru. Zna se, nadalje i to, da Matoš nije stalno boravio u Samoboru: on je kao pravi bohem znao nestati, i tek nakon nekog duljeg ili kraćeg izbivanja, nakon kakve akcije ili sukoba sa svojim protivnicima u Zagrebu, Matoš bi se opet skromno pojavio u Samoboru, kod svoga prijatelja i mecene dra. Juratovića. I opet bi započelo večernje pohađanje samoborskih gostionica, gdje su samoborski literati željno očekivali Matoševe vijesti i prepričavanja o najnovijim zagrebačkim političkim i kulturnim zbivanjima.

Stara gostionica Iveka Budija (Tkalčić, danas „Lovački rog“)

Makar je u to doba Matoš bio siromah, bohem, novinar, koji je danomice očekivao honorar od feljtona, koji će izaći u »sutrašnjem« broju novina — ipak je bio od Samoboraca poštivan, cijenjen i voljen kao književnik. Gostoljubive gostionice pod starim samoborskim krovovima znale bi mnogo toga pričati: predvečer bi se društvo sastalo najprije u maloj, drugoj sobici gostionice »Gradu Trstu« (danas gostionica »Zagreb« na Trgu kralja Tomislava br. 3.), gdje su znatiželjni gosti mogli primijetiti Matoša u vrlo živoj, a gdjekad i žučljivoj raspravi sa književnicima: Hrčićem, Tonijem i Livadićem. Kad bi se ovi oko 10 sati vratili kućama, Matoš bi pošao do najpopularnije samoborske gostionice Iveka Budija (Tkalčić, danas »Lovački rog«), gdje se uvijek nalazio širi krug građana, a nakon pjevačkih pokusa i mnogo pjevača »Jeke«. Tu se u stražnoj, trećoj sobici ostajalo obično do ponoći, kad bi se »škrinja mira« preselila u »kapelicu«, posebnu sobicu Filipačeve gostionice ili čak do Rodeka Rumenića, gdje bi se žedna grla do vrha napunila vinom iz domaćih samoborskih i plješivičkih vinograda. Svršetak ovakvog noćnog putovanja uslijedio je obično u Peterkočevoj kavani, odakle su mnogi ujutro odmah polazili na svoje dnevne poslove i u urede. Kod takvih zgoda često se vidjelo Matoša kako drži govore, nazdravice, gdjekad bi znao i šta recitirati, a gotovo sa svima je bio »vinski brat«. Kod osobito »važnih« zgoda priredila se večera u privatnom stanu dra. Juratovića, ali koja se strogo vodila po starim samoborskim »regulama«.

DR. JURATOVIĆ JE BIO ZAISTA IDEALAN MECENA: u svome velikome stanu (kuća Rumenić-Rehorić, Trg kralja Tomislava br. 20.) pružio je Matošu sve: stan, hranu, sitne potrepštine, poslu-

gu, a što je najvažnije — smio je iz doktorove blagajne izvaditi novaca — »posuditi« — kadgod i kolikogod je trebao! Često je to Matoš s ponosom isticao, kako ne uzme nikada više od 5 forinti. Lijepo je, kaže, imati ovakva prijatelja, no treba imati granice. Kroz dan je boravio u zapadnoj sobi sa balkonom, ili dolje u Peterkočevoj kavani, dok mu je spavaonica bila straga, u sobi s izgledom na potok Gradnu. Iz toga razdoblja poznat je također jedan zanimljiv događaj, u kome je Matoš odigrao važnu ulogu. Jedne je naime večeri doktor Mika otišao na svoj redoviti turnus po samoborskim gostionicama, dok je Matoš ostao kod kuće da napiše neki hitni feljton za »Hrvatsko Pravo«. U kući se nalazio još i sluga Boltek. U njemu, dobroćudnom, ali bistrom Zagorcu našao je Matoš dobra prijatelja i vodio s njime mnoge razgovore. Bistro razlaganje i umovanje Boltekovo dalo je Matošu vjerojatno gradiva za njegova djela. Međutim, te večeri začuje Matoš jako lupanje i zapomaganje na kućnim vratima. Boltek otvori vrata, a u hodnik uđe neki seljak, zapomažući i urlajući od silne zubobolje:

— Zvadite mi zub, če boga znate! kaže seljak Bolteku, koji mu stade tumačiti, da je doktor nekuda izašao. Na velike molbe seljaka upita Boltek Matoša za savjet, tim više, što ne bi smio smetati doktora u gostionici radi jednog pišljivog zuba.

— No, ako znaš zebrati prava klešća — pak mu ti zvadi zub! — odvrati Matoš ,znajući da Boltek često asistira doktoru kod ovakvih stvari. Ohrabren ovim riječima lati se Boltek smjesta posla: posjedne seljaka na stolac, izabere neka kliješta i uz pomoć Matoša, koji je morao čvrsto držati seljaka — izvadi ovome sretno zub!

Samoborski trg sa kućom broj 20 u kojoj je stanovao A. G. Matoš

Kad se prilično kasno vratio doktor Mika kući i sjeo s Matošem za stol, priđe mu Boltek, dostojanstveno stavi pred doktora jednu srebrnu krunu i kaže:

— Naj izvoliju, ovo smu denes zaslužili!

— A kaj je pak to? di ste to zaslužili — upita doktor.

— To smu mi dva zaslužili, zvadili smu jednemu mužu zub! — odvrati ponosno Boltek.

— Da ti božića! marš van! i da te zutra moje oči ne vidiju više ovde — plane sav bijesan doktor na svoga slugu, koji se usudio miješati u njegove poslove, i baci krunu za njim.

Sada ustane u obranu Boltekovu Matoš i blagim načinom počne objašnjavati doktoru silne boli nesretnoga seljaka, koji ne bi mogao izdržati, dok bi doktora okolo po Samoboru tražili.

— No, a kaj je muž rekel na to? upita Mika.

— Je, bogme je rekel, da mu je Boltek zvadil zub bolše, neg bi to ti napravil!

— Haaa, ti božića, Boooolteeeek! odi sim: zemi si krunu, kaj si ju zaslužil, ali, da mi to nigdar više ne napraviš! — rekao je doktor, oprostivši zaslugom Matoša Bolteku teški grijeh . . .

ZNAČAJNO JE, DA JE JEDNU OD PRVIH KRITIKA O MATOŠU NAPISAO SAMOBORAC FRAN HRČIĆ još godine 1900. povodom objavljivanja druge Matoševe knjige »Novo iverje«. Već tada Hrčić upozorava javnost na Matoša, kao jednog od rijetkih hrvatskih pisaca, koji su veoma zanimljivi nesamo svojim djelima, nego i svojim burnim, bohemskim životom. Takav život usadio je Matošu neobičnu, jaku ljubav k neobičnostima i kontrastima. U »Iverju« i »Novom iverju« slavi ta ljubav za kontraste prave orgije. Ona im podaje najka-

rakterističnije obilježje, podaje im ono neobično, ono barokno, što nas u prvi mah sili, da te crtice držimo jednim od najgenijalnijih produkata hrvatske proze. Dalje Hrčić u svojoj kritici pod napisom »Pjesnik kontrasta« (»Svijetlo«, Karlovac, 28. X. 1900.) otkriva Matošev genij i među ostalim piše:

> »Matoš je sjajan stilist. Možda najgenijalniji od sviju, koji su ikad prozom pisali na jeziku hrvatskom. Kako bujan može da bude svaki izraz, kako živa svaka riječ, kako gibak svaki okret . . . to bi u Matoša mogao da uči svaki od naših pisaca. Vanjština je sjajna, umjetnina, sama po sebi gotovo savršenstvo . . .«

Eto — tako je prije 55 godina Samoborac Fran Hrčić oštroumno ocijenio Matoša još na početku njegova književna stvaranja!

MATOŠ SE BOGATO ZAHVALIO na gostoljubivom i drugarskom prijemu, što ga je doživio u Samoboru; koncem rujna 1909. godine napisao je sjajnim, pravim »Matoševskim« stilom feljton »Iz Samobora«, u kome znalački crta ljepotu i čar samoborskog pejsaža, ljepotu, koju je prvi otkrio Stanko Vraz »logikom srca, kroz prizmu ljubavi, kroz dušu ljubljene žene . . .«. Matoš nastavlja:

> »Krasan je Samobor. Blizina sa glavnim gradom daje mu čar blizog ladanja kao Tiburu, Tivoliju, Versaillesu, Saint-Cloudu, Schönbrunnu, Windsoru. Okolica je srećna kombinacija od gore i ravnice, polja i šume, vrta i prirode, rijeke i planine, sela i zaseoka, grada i ladanja. — Krenite uz potok kroz brda

kao ogroman sjenast drvored kao između ogromna dva zelena plota, u starodrevno selo Rude, i eto vas u klasičnoj planinskoj dolini, dok ste istodobno na istoku, na protivnoj strani za sat pješke u ribarskom, posavskom selu Otoku ili pod šimširima parka u divnim Gregorijančevim Mokricama nad slovenskom Savom. Kranjska, Štajer, uskočki Žumberak, Zagreb, Zagorje, jastrebarsko Prigorje, Susjedgrad, Lipovac, Okić, Mokrice, Slavetić, Jaska, Plešivica: Samobor je u sredini tih lijepih mjesta i pun njihovih obilježja. Inteligentan kao zagrebačko predgrađe, imućan i čedan kao slovenačke varošice, rodoljubiv kao Zagorje, starodrevan kao Turopolje, Samobor je od najhrvatskijih hrvatskih mjesta, te nije čudo, što se u dodiru sa Samoborom najprije probudila moderna nacionalna svijest hrvatska i zapjevala pod tim gorama »Još Hrvatska . . .«

(»Naši ljudi i krajevi« 1910.).

BORAVEĆI U SAMOBORU, MATOŠ SUDJELUJE I U JEDNOJ VELIKOJ KULTURNOJ SLAVI: proslavi stogodišnjice Vrazova rođenja i polaganju vijenca na Ljubičinu grobu (3. VII. 1910.). O tome on opširno piše u »Hrvatskoj Slobodi« (i izvadak u »Samoborskom listu« 17. VII. 1910.) pod naslovom »Prigodom stogodišnjice«. Ponajprije se tu osvrće na Vrazov broj »Samoborskog lista« s bogatim književnim prilozima pa na Ljubicu, koju nazivlje samoborskom Lotom, Julijom, Laurom, gđom de Beaumont, gđom Bovary, opisuje svečani »Jekin« koncert i konačno veli:

Ivanščakov relijef na Ljubičinom grobu

»Vraz je Samoborac, jer naša su ona mjesta, koja najviše volimo, pošto smo tu najviše ljubili, za najviše oblike života se rodili. Što su mjesta rođenja, ako smo tamo samo rođeni i ništa više? Što je za Rousseaua Ženeva, za Heinea Düsseldorf, englesko ladanje za Byrona? . . . Zato sam Vraza tek u Samoboru potpuno razumio, našavši u okolici sve Vrazove opisne, deskriptivne elemente. . . . . Anindol sa sudbinskom kapelicom, drvećem, sjenastim stazama još danas punih one besmrtne ljubavi, stare ruševine nad pitomim mjestom sa kućama i jablanima napoleonske uspomene, vidici, otkuda puca široki pogled na Savu, na Zagreb, na Zagorje sve do Vrazove kolijevke, a sve to zavijeno u modru, azurnu boju sna, magle, daljine, romantike, zdravog zraka i zdrave poezije: samoborska okolica je najbolja ilustracija D j u l a b i j a . . .«

ODUŠEVLJEN SVEUDILJ SAMOBOROM, MATOŠ GA ČESTO SPOMINJE U SVOJIM DJELIMA. Tako u eseju »Lijepa naša domovina«, u »Kipu domovine«, u »Ladanjskim večerima«, u »Nekad bilo sad se spominjalo«. U članku »Hyperions Tod«, napisanom prigodom smrti Vladimira Vidrića 30. IX. 1909., Matoš opisuje svoje pohode kući dra. Oreškovića, gdje se sastajao sa Vidrićem olakšavajući mu teške boli do odlaska u bolnicu. U kritici »Novele Branimira Livadića« opisao je »Livadićev dvorac« (danas Gradski muzej Samobora), kako je to

najljepša kurija u ubavom Samoboru, sa »altanom, brsljanom, blizu potoka, sa starim krovom« i kako je ta kurija »gdje prvi puta jeknu hrvatski osvit« puna samoborske gracije, pitomosti i stare kulture.

U svojim uspomenama na Matoša spominje Karlo Häusler, kako se on i Ljubo Vizner jednoga dana otputiše k Matošu u Samobor. Kako ih je poveo u Anindol i cijelim putem pričao tako lijepo i zanosno o Samoboru, da se to ne da opisati, a konačno im je pokazao prekrasan pejsaž Save i Zagorja.

POD KONAC GODINE 1910. MATOŠ SE SVE RJEĐE VRAĆAO U SAMOBOR: njegov mecena doktor Mika osnovao je svoju obitelj, i za Matoša je bivalo sve manje vremena, a i prostora u Samoboru. Polaže profesorski ispit iz hrvatskog, francuskog i njemačkog jezika, no umjesto aktivnog namještenja polazi na dopust radi bolesti. U jesen 1913. polazi u Rim, u potrazi za zdravljem . . . Na proputovanju susreće se u Firenzi sa mladim Samoborcem, muzičarom Milanom Reizerom, o čemu piše u feljtonu »Pod florentinskim šeširom« (»Il purgatorio«) i ovo:

> » . . . pogled sa vrha stare palače na Arnu, palače Acciaioli, u društvu engleske i amerikanske elegantne dame, u poetičnom stanu našeg samoborskog prijatelja, bratića Lace Vidrića — Milana Reizera, što ovdje proučava glazbu i pjevanje. Sa terase na vrhu palače puca jedinstveni vidik, a sa glasovira ječe hrvatski plesovi i prekrasna Reizerova Sanjarija, posvećena Kubeliku. Ovih da-

Livadićev dvorac — danas Gradski muzej

na sviraše naš zemljak s lijepim uspjehom na koncertu u činovničkom klubu (palača Pucci), gdje me kolegijalno upoznao sa neobično inteligentnom kontesom Parletti i njenom gracioznom kćerkom. Hrvatska dakle ovdje nije loše reprezentovana, pa ako se tebi, dragi i nezaboravni Samobore, sa starim poštenjakom Reizerom, sa mojim Miškom (Juratovićem) i poštovanom porodicom Mirka Kleščića bude štucalo, znajte, da smo često snivali o našem kraju . . . .«

NAKON POVRATKA IZ ITALIJE MATOŠ TRAŽI LIJEKA u zagrebačkoj bolnici milosrdnica. Bolest — rak u grlu — biva sve teža. Samoborci, a naročito dr. Juratović veoma se zanimaju za svoga Gustla. I tada prima dr. Juratović iz bolnice ovo pismo:

Zagreb, 17. II. 1914.

Dragi prijatelju !

Na bratsko ti pismo nisam odmah odgovorio, a i sada teško odgovaram, jer zbog užasne bolesti već očajavam, nemajući ni zašto, pa ni za pisanje volje. Danas sam 8. tjedan ovdje i ne znam kad ću napolje! Zbog rane na vratu podnosim svaki dan prave vivisekcije. Tek jučer pokušaše me hraniti na grlo i usta, ali se odustalo zbog nesnosne boli kod gutanja. Osim toga dobih hemerhoide, pa zapaljenje lijevog uha, u kojem se sada stvara čir. Noću ne spavam od kašlja.

Nekoliko puta zamalo te me ne zaguši sluz u kanili. Strašno sam klonuo fizički i duševno, pa s utjehom pomišljam na samoubojstvo. Grozan ceh plaćam!

Bode me u prsima pa prestajem, sa pozdravom mil. gospođi

Tvoj

Gustl«

(»Samoborski list« 29. III. 1914.)

U SAMOBORU NASTAJE ZAPREPAŠTENJE, UZBUNA: Samoborci pročitaše sa grozom pismo. Dr. Juratović kao liječnik poduzimlje korake kod zagrebačkih liječnika za pomoć Gustlu. Šaptom se širi Samoborom bojazan za Matošem. Mladi umjetnik-amater Stjepan Orešković donosi jednu lijepu uljenu sliku na platnu, koju je sam izradio, a koja prikazuje Perkovčevu ulicu sa župnom crkvom — i predaju ju predsjedniku »Jeke« Kleščiću s nakanom, da se prigodom koncerta i zabave slika na licitaciji proda u korist potpore bolesnom Matošu. I doista, na koncertu priređenom 23. II. 1914., predsjednik Kleščić provađa licitaciju slike, a barunica Marijana Lepel požrtvovno sabire novac: sabrano je bilo 84 krune i 24 filira, što je još bilo zaokruženo na 100 kruna, te odmah poslano Matošu. Za par dana stiže u Samobor Matoševo pismo — vjerojatno posljednje — koje glasi:

Zagreb, bolnica 3. III.

Draga gospodo Jekaši!

Danas čujem za krasni dar, kojim pokušavate ublažiti bolest moju i slabom rukom Vam zahvaljujem i to više, što je Samobor

meni od ponajdražih mjesta u domovini i što se mogu pohvaliti, da mi je svaki Samoborac prijatelj poput gg. Juratovića i Kleščića. Hvala Vam, a naročito hvala g. Oreškoviću ml., koji je to kavalirskiji, što sam manje imao čast s njime se družiti.

Na žalost, ja još ne znam budem li živ izašao iz bolnice, jer baš danas ću izdržati treću operaciju. Operirat će mi uho, pa sav novac za moj oporavak može postati suvišan.

No u svakom slučaju su ovakvi pokreti simpatije kao ovaj jedini tako utješljivi, da mogu i samu smrt olakšati.

Živila »Jeka«! Živio Samobor!

Sa ponosnom zahvalnošću

A. G. Matoš

(»Samoborski list« 8. III. 1914.)

I tada — u utorak, 17. ožujka 1914. godine dolazi u Samobor potresna vijest o Matoševoj smrti. Samoborci, Gustlovi prijatelji primiše tu vijest sa istinskom boli, no nijesu mogli shvatiti, da je zaista umro pjesnik, koji je znao tako oduševljeno pisati o Samoboru, pjesnik, koji je htio postati — Samoborcem!

Na pokopu, koji je održan u četvrtak 19. ožujka na zagrebačkom Mirogoju pored velikog broja samoborskih prijatelja i štovalaca, službeni izaslanik samoborske općine, načelnik Mirko Kleščić bacio je na otvoren Gustlov grob i grudicu samoborske zemlje . . .

Međutim, generacija, koja je živjela sa Matošem u Samoboru, gotovo nestaje. Predala nam je svoje uspomene i zapamćenja, predala nam je svoju veliku ljubav i poštovanje na velikog književni-

ka. Nedavno preminuli Fran Hrčić mnogo nam je znao pričati o Matošu, o njegovom samoborskom životu. Isto tako i Bogumil Toni, dok je umjetnik A. O. Aleksander bio oduševljen Matoševim drugarstvom u Parizu. Iz obitelji Kompare dobili smo nedavno i jednu dopisnicu, koju je Matoš poslao starome Kompare-u. Matoš vlastitom rukom piše:

»Zagreb, 31. III. 1909.

»Dragi starino i načelni prijatelju. Primite najsrdačniju čestitku moju i redakcije »Hrv. Prava« i daj Bože, da Vam zaželimo i Vašu 90-godišnjicu u krugu Vaše srećne porodice. Pišem Vam, jer radi nagomilanog posla mogu u Samobor tek oko Uskrsa.

Vaš štovalac

AG Matoš«

Matoševih knjiga ima u Samoboru mnogo: pojedinci, društva, čitaonice i knjižnice ponose se tim djelima. Lijepu kritiku knjige »Dok je srca bit će i Kroacije« donio je prigodom njena izlaska lokalni list »Samoborac« (10. II. 1926.), a samoborski dopisnici zagrebačkih dnevnika (Katić!) često su donašali samoborske crtice o Matošu.

Lijepi uspjeh imala je i komemorativna priredba Prosvjetne sekcije samoborskih studenata i srednjoškolaca, održana 12. svibnja 1935., kad se uz recitacije i predavanje prikazao i naročito sastavljen scenski prikaz u stihovima Marka Vukasovića »Pred Matoševom slikom« (Vukasović, Matota, Presečki). Već tada je Vukasović kao mladi srednjoškolac pjevao:

»Ima ih još danas, Matošu boheme,
Kojima možda duh tvoj smeta,
Al mi ti se klanjamo, usprkos njima,
Pišče eseja, pjesniče soneta«.

Uspomena na Matoša, s poštivanjem — tog samoborskog gosta, koji je u svojim neumrlim djelima opjevao Samobor — živa je i danas: Gradski muzej Samobora namjerava u najskorije vrijeme podignuti mramornu spomen-ploču na kući, gdje je Matoš kroz 3 godine uz prekide boravio. To će biti vidljiv spomenik budućim generacijama, uspomena na najmilijeg samoborskog gosta . . .

Samobor, ožujka 1954.

Ivica Sudnik

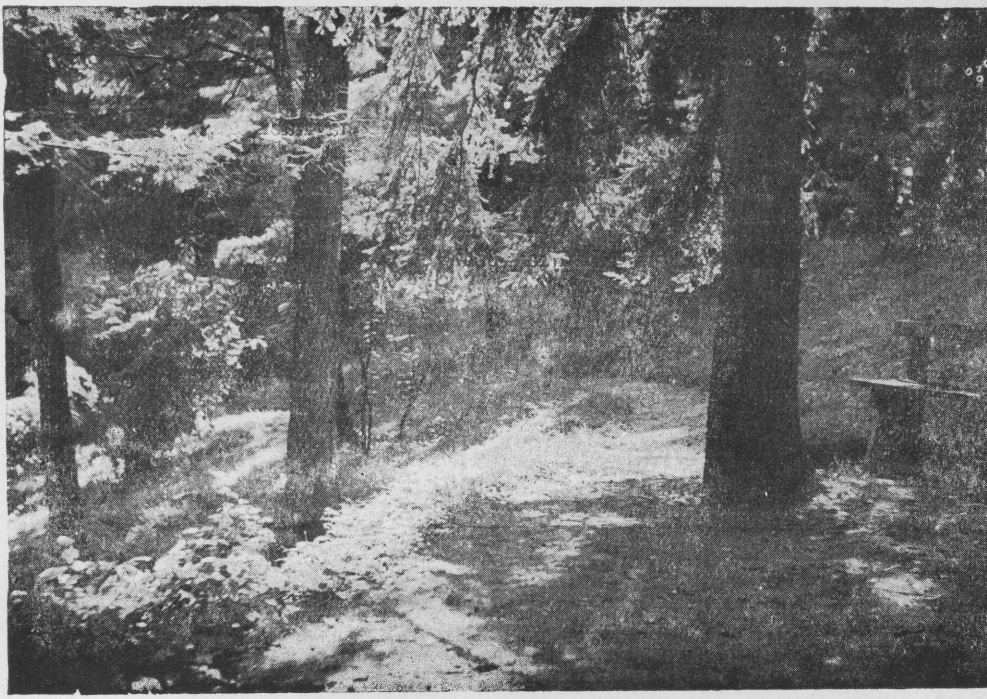

Iz Anindola . . .